

УДК 159.95

Годунок Наталія Валентинівна,*магістр психології Національного університету «Острозька академія», м. Остроз*

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РЕЛІГІЙНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ХРИСТІЯНСЬКОЇ ЕТИКИ

У статті здійснено опис пошукового дослідження щодо виявлення особливостей структурно-функціональних характеристик релігійності вчителів християнської етики. Подано інформацію щодо розробки та застосування опитувальника «Структурно-функціональні характеристики релігійності християн».

Ключові слова: релігійність, структура релігійності, мотиви релігійності.

Годунок Н.В., Структурно-функциональные характеристики религиозности учителей христианской этики

В статье описано поисковое исследование особенностей структурно-функциональных характеристик религиозности учителей христианской этики. Представлена информация по разработке и использованию опросника «Структурно-функциональные характеристики религиозности христиан».

Ключевые слова: религиозность, структура религиозности, мотивы религиозности.

Hodunok N. V. The Structural and Functional Characteristics of Religiosity of Christian Ethics Teachers

This article describes the results of research dedicated to structural and functional characteristics of religiosity of Christian Ethics teachers. The information about designing and using the questionnaire «The Structural and Functional Characteristics of Christians' Religiosity» is presented.

Key words: religiosity, structure of religiosity, motives of religiosity.

Актуальність теми. У структурі особистості та на рівні суспільства релігійність є важливим з точки зору виконуваних нею функцій феноменом. Вона забезпечує утримання соціального порядку, сприяє задоволенню потреб різного рівня тощо [5, с. 298]. Інтимність релігійності, а також суспільно-політичні процеси, що супроводжували життя українців упродовж ХХ століття, спричиняють те, що феномен лишається складним для дослідження, однак необхідність у розвитку відповідної теми зростає. Разом із тим помітною на теренах України зараз є нестача психодіагностичного інструментарію, котрий був би спрямований на визначення тих чи інших характеристик релігійності [2]. Саме тому актуальною є розробка відповідних методик та перевірка їх ефективності за психометричними характеристиками.

У час актуалізації релігійного життя українців постає питання щодо формування релігійності дітей. Обрядова сторона, ставлення до конфесійних питань, віра є важливими темами обговорень та наукових диспутів, оскільки їхнє співвідношення у структурі релігійності визначає сутнісні її характеристики – орієнтованість на зовнішній чи внутрішній світ, глибину емоцій та власне мотивацію релігійності. Викладання християнської етики у школах спрямоване на виховання релігійних цінностей у дітей [4, с. 22]. У зв'язку з цим закономірно припустити, що особливості релігійності вчителів, котрі займаються з дітьми, впливатимуть як на процес такого виховання, так і на його результат. Таким чином, вивчення особливостей релігійності вчителів християнської етики є важливим з позиції дослідження його впливу на релігійність учнів.

Метою статті є дослідити особливості структурно-функціональних характеристик релігійності вчителів християнської етики.

Виклад основного матеріалу. Дослідження, представлене у статті, має характер пошукового та призначене для виявлення тих чи інших особливостей, котрі можна вважати значимими у ключі теми конструктивного розвитку релігійності дітей.

Г. Добощ, Н. Пархоменко та інші науковці з різних сфер займалися вивченням специфіки викладання християнської етики на території України та наголошували на залишкових впливах радянських часів на досліджуваний процес [11]. Вивчення власне релігійності як особистісного феномену відбувалося з точки зору й різних психологічних шкіл. Зокрема, класичний психоаналіз наголошував на невротичному характері релігії й релігійності, натомість неофрейдисти стверджували про виконання нею смислотворчої функції. Гуманісти трактують релігійність через її персоналістичний характер тощо [8].

В основу дослідження було покладено підхід, згідно з яким релігійність визначається через поняття диспозиції та витлумачується як системокомплекс мотивів. Таким чином стверджується перманентність феномену у структурі релігійності, а також його роль у задоволенні базових за різними підходами потреб особистості (в афіліації, у спілкуванні з вищими силами тощо) [8; 3, с. 37].

Базуючись на підході Н. Наумової та А. Мердак, було визначено, що релігійність включає в себе такі мотиви: ціннісний, денапруження, захисту від екзистенційних страхів, моди та традиційності [7].

Ціннісний мотив визначає релігійність людини через прагнення наблизитися до вищих сил. Цей мотив включає в себе два полюси – іманентного містика та трансцендентного містика. Для першого характерним є сприйняття всіх життєвих благ як дарованих благодаттю вищих сил, для другого єдиним шляхом наближення до них є відлучення від світу людських творінь [7; 8]. Мотив денапруження визначає релігійність як потенційний шлях зняття емоційної напруги, отримання заспокоєння та надії [2; 7]. Мотив захисту від екзистенційних страхів у структурі особистості визначає її як шлях захисту від страху смерті, свободи, ізоляції та безглуздя у різних їх формах [9, с. 321]. Мотив моди та традиційності характеризує релігійність, що виходить із бажання людини бути прийнятою референтною групою та виражається у мірі старанності дотримання зовнішньої сторони релігійності [7].

Поклавши в основу вказаний підхід до визначення структури релігійності, нами було сконструйовано опитувальник «Структурно-функціональні характеристики релігійності християн», що містить 82 питання (з них по 18 на кожну із 4 вищезазначених шкал та 10 питань шкали брехні). Ефективність методики перевірена за психометричними характеристиками надійності, валідності та дискримінативності, опитувальник пройшов процедуру стандартизації [1; 6]. Дані щодо перевірки вказаних вище характеристик наведені на Рис. 1.

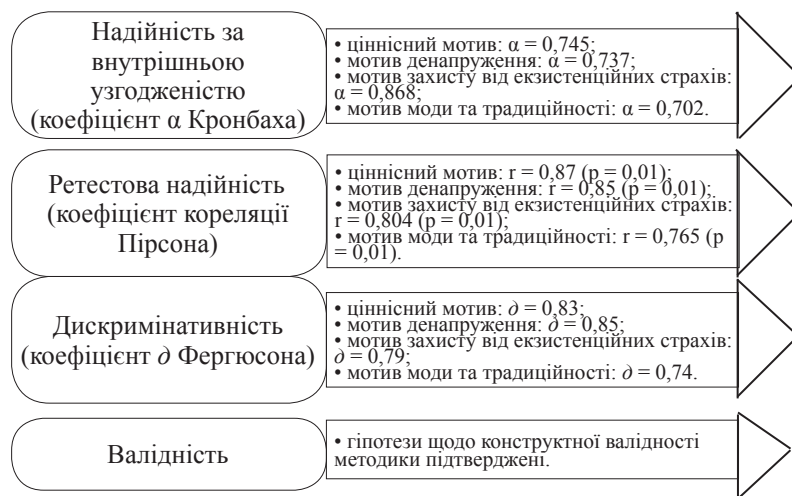

Рис. 1. Перевірка ефективності опитувальника «Структурно-функціональні характеристики релігійності християн»

Зазначені на Рис. 1 коефіцієнти свідчать про ефективність розробленого опитувальника. Результати перевірки надійності за внутрішньою узгодженістю вказують на високу стійкість отриманих даних, ретестової – та стабільність результатів у часі [1, с. 216]. Значення коефіцієнту δ Фергюсона дозволяють стверджувати високу здатність методики розподіляти досліджуваних за показниками [6]. Гіпотези щодо конструктивної валідності, що висувалися до кожної зі шкал окремо, були підтверджені. Стандартизація методики була здійснена у двох ключах: уніфікація бланку та процедури опитування та розробка норм з метою створення можливості індивідуального використання інструментарію [6].

У дослідженні взяло участь 98 вчителів з християнської етики з різних регіонів України обох статей віком від 27 до 58 років. Досліджувані були залучені до проведення описаної методики та інтерв'ю.

Отримані результати узагальнені на Рис. 2.

Виявлено переважно високі рівні вираження мотивів денапруження та захисту від екзистенційних страхів (відповідно по 87 % досліджуваних мали високі рівні вираження вказаних мотивів та по 13 – середні, жоден із досліджуваних не мав низького рівня). Себто релігійність слугує, головним чином, меті збереження стабільності емоційного стану, заспокоєння, полегшення та захищає людину від екзистенційних тривог [7; 11]. Привертає увагу емоційне акцентування феномену. Похід до храму, молитва – будь-який контакт із вищими силами – є способом отримання заспокоєння, полегшення. Людина звертається до вищих сил здебільшого тоді, коли має проблеми. Релігійність також дає людині список норм, якими вона керується в житті. Цінності теж формуються відповідно до норм релігії, часто цими ж нормами людина виправдовує свої вчинки. Релігійність слугує людині як можливість знайти компанію, близьке спілкування. Часто людина звертається до вищих сил тоді, коли відчуває страх смерті чи просто думає про смерть [2; 7].

Переважно низькі рівні вираження мотиву трансцендентності свідчать про домінування типу іманентного містика у цій шкалі (77,5 % досліджуваних мають низький рівень, решта 22,5 – середній). Шляхом наближення до вищих сил та єднання з ними людина вважає використання всіх можливостей, що даються в житті, активну громадську діяльність, спілкування з іншими. Дуже переймається тим, як

живуть інші, намагається вчинками чи порадами зробити їхнє життя кращим, переживає не тільки і не стільки за свої гріхи, скільки за гріхи інших [7; 8].

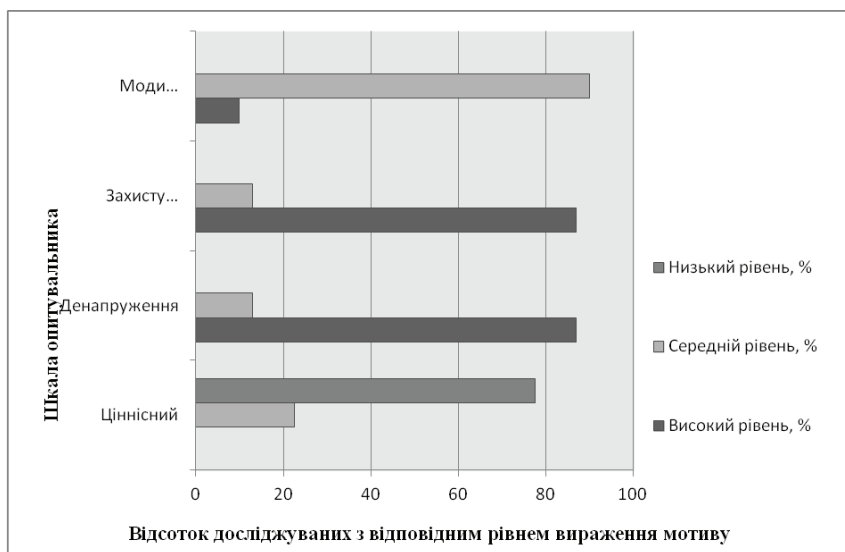

Рис. 2. Співвідношення досліджуваних з різним рівнем вираження мотивів релігійності

Середні рівні мотиву моди та традиційності (90 % досліджуваних мають середній рівень, решта 10 – високий) означають те, що молитва, похід до храму, читання Біблії – все це людина робить великою мірою, бо так чи то заведено у родині, чи то у колі друзів. Однак при цьому бажання не відрізнятись від свого оточення не є ключовим. Атрибути релігійного життя приносять відчуття полегшення або близькості з вищими силами [7].

Отримані під час застосування методики дані підкріплюються проведеним інтерв'ю. Останнє здійснювалося з метою визначати потенційні аспекти феномену, котрі варто дослідити – окреслення перспектив та напрямків роботи.

Ставилися питання щодо оцінки власної релігійності та того, якого значення людина надає цьому поняттю, а також щодо емоцій та специфіки релігійності в Україні. Наголос робився, головним чином, на тому, що релігійні аспекти життя викликають емоції заспокоєння, очищення тощо. Щодо особливостей релігійності в Україні, акцентувалася увага на різних напрямках її розвитку в різних регіонах країни. У відповідях на питання «В чому виражається ваша релігійність?» йшлося, в основному, про поведінкові аспекти – релігійність як дотримання обрядової сторони релігійного життя. Помітна відмінність між відповідями на питання інтерв'ю та результатами, отриманими у ході проведення методики, свідчать про різницю між рівнем усвідомлення того, що людям дає релігійність, та реально виконуваними нею функціями.

Висновки. Результатом проведеного дослідження стало виявлення особливостей мотивації релігійності вчителів християнської етики. Високі показники вираження мотивів денапруження та захисту від екзистенційних страхів, яскраве представлення полюсу іманентного містика, середні рівні мотиву моди та традиційності, а також інформація, отримана в ході інтерв'ю, свідчать про специфіку та яскравість досліджуваного феномену, а також неоднозначність його вираження у відповідній категорії населення.

Перспективи роботи ми вбачаємо у дослідженні шляхів впливу структурно-функціональних характеристик релігійності вчителів християнської етики на формування релігійності їхніх учнів різного віку у різних регіонах України, а також у розробці психодіагностичного інструментарію, спрямованого на вивчення особливостей релігійності дітей різних вікових груп та підлітків.

Література:

1. Бурлачук Л. Ф. Психодіагностика: учебник для вузов / Л. Ф. Бурлачук. – СПб. : Питер, 2007. – 412 с.
2. Войнівська О. О. Психологічні особливості особистісної релігійності : дис. канд. наук: 19.00.01 [електронний ресурс] / О. О. Войнівська. – Режим доступу : <http://www.psyfactor.ua/ytrgeh.htm>
3. Войновская О. А. Теоретическое и эмпирическое обоснование концепции личностной религиозности / О. А. Войновская // Вісник Харківського національного університету. – Харків, 2010. – Випуск 43. – С. 36–39.
4. Гридковець Л. М. Етапи релігійного розвитку людини / Л. М. Гридковець // Практична психологія та соціальна робота. – К., 2007. – Випуск 6. – С. 21–27.
5. Климишин О. І. Конструктивність взаємодії релігії та психології в умовах духовного відродження суспільства / О. І. Климишин // Наука и религия в духовном возрождении общества : Сборник докладов международной конференции 25–27 ноября 2006 г. – Одесса : ХГЭУ, 2007. – С. 298–305.

6. Кляйн П. Справочное руководство по конструированию тестов. [Электронный ресурс] / П. Кляйн. – Режим доступа :<http://www.koob.ru/klyajn>.
7. Наумова Н. В., Мердак А. М. Психологічна структура віри та її формування [Електронний ресурс] / Н. В. Наумова, А. М. Мердак. – Режим доступу :<http://studentam.net.ua/content/view/7306/97/>.
8. Олпорт Г. Диспозиційні теорії особистості [Електронний ресурс] / Г. Олпорт. – Режим доступу :<http://psyera.ru/teoriya-lichnosti-gordona-olporta-1723.htm>.
9. Савелюк Н. М. Релігійність як складова духовності особистості / Н. М. Савелюк // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – Серія «Проблеми загальної та педагогічної психології». – Т. XIII. – Ч. 4. – К., 2011. – С. 318–325.
10. Савчин М. В. Духовний потенціал людини / М. В. Савчин – Івано-Франківськ : вид-во «Плай» Прикарпатського університету, 2001. – 203 с.
11. Шангіна Л. І. Віра й релігія в житті українців / Л. І. Шангіна. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.uceps.com.ua/ukr/all/journal/2000_10/html/83.shtml.